

ELŐSZÓ A COVID19-JÁRVÁNY TÁRSADALMI HATÁSAI CÍMŰ TEMATIKUS BLOKKHOZ

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2022.4.1>

A Covid19-járvány globális szinten ütött léket az emberek biztonságérzetén, és sajnos – legalábbis Európában bizonyosan – a tömeges oltakozást követő fellélegzésnek hamar vége szakadt. Az Ukrajnában zajló háború, annak potenciális eszkalációja, széles körű és valójában jelenleg még beláthatatlan, de már a mindennapokban is közvetlenül megtapasztalható gazdasági következményei (pl. élelmiszer- és energiaválság) a közelmúltban még elképzelhetetlen újabb krízishelyzetekbe sodort mindnyájunkat. A fenyegető és már a bőrünkön érezhető klímaválság (a katasztrófa szót írnám szívesebben) szintén Damoklész kardjaként lebeg a fejünk felett. Különösen sok szó esik ezen változások mentális egészséget illető negatív következményeiről, ami az eddigi adatok alapján legnagyobb mértékben pont a fiatalokat érinti (Eurofound 2021, 2022).

2022 novemberének utolsó napjáig a hivatalos adatközlés alapján összesen 48287 honfitársunk halálát okozta a Covid19-járvány,² ugyanakkor a felnőtt lakosság elenyésző hányada (6%) tudja nagyságrendileg pontosan, hányan is haltak meg valójában (Bíró-Nagy–Szászi–Antal 2022). Az emberek nagyobb része egyre kevésbé tart konkrétan ettől a járványtól, ugyanakkor a háborúval és a klímaválsággal kapcsolatos szorongásnál jelentősebb egy újabb pandémiától való félelem. Ennek ellenére a járványügyi intézkedések támogatottsága folyamatosan csökken. Noha a megkérdezettek egyre növekvő többsége érzi úgy, hogy zökkenőmentesen tudott visszatérni a lezárások nélküli életbe, 2022 szeptemberében a megkérdezettek 18%-a saját bevallása szerint még mindig feszengett nagyobb társaságban, és 16% lelki segítségre tartott volna igényt (Bíró-Nagy–Szászi 2021, Bíró-Nagy–Szászi–Antal 2022). Magyarországon sajnos a felnőtt lakosságot reprezentáló panel-adatfelvétel nem történt a Covid19-járvány időszakában, így keresztmetszeti vizsgálatokból próbáljuk rekonstruálni a társadalomban zajló folyamatokat, a változások mibenlétét, irányát, mértékét, tartósságát. Mindenképp kiemelkedően fontos eleme ezen vizsgálatoknak az egyenlőtlenségek különféle dimenziókban tetten érhető növekedése, a járvány hatásainak egyenlőtlen „eloszlása” a társadalom különböző csoportjaiban (pl. nők, alacsonyabb, eleve hátrányos helyzetű társadalmi státuszúak).

A *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle* a Covid19-járvány kitörése óta folyamatosan közöl annak társadalmi hatásairól szóló tanulmányokat. 2020-ban, még az első hullám csúcán intéztek a szerkesztők *Látjuk-e, mi jön?* címmel körkérdést a hazai társadalomkutatókhoz (Kovács–Takács 2020) és a beérkezett több tucat válaszból kiderült, hogy a járvány (aminek időtartamát akkor még nem sejtettük, bár biztosan még most sem tudjuk) mind módszertani vonatkozásait, mind az életünkre gyakorolt hatásait tekintve a legkülönfélébb területeken szolgáltat terepet a szociológiai vizsgálatokhoz. A 2021. évi 1. szám külön tematikus blokkot is tartalmazott e témában.

¹ Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet és Semmelweis Egyetem EKK Mentálhigiéné Intézet

² <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/6-millio-420-ezer-beoltott-4-259-az-uj-fertozott-es-elhunyt-42-beteg> [Letöltve: 2022-12-08].

A Covid19-járvány társadalmi hatásait az azokat elemző kutatók sorra a hasonló krízishelyzetekhez, gyakran természeti katasztrófákhoz hasonlítják. Beate Völker (2022) kiemelte, hogy ez a járvány abban különbözött más krízisektől, természeti katasztrófától, hogy egyrészt az emberek (nagyraoszt legalábbis) nem veszítették el az otthonaikat, a kommunikációs lehetőségeiket, ugyanakkor a fertőzés veszélye egy jó ideig mindenhol fennállt, bárki fertőzhetett – ez ma is így van, csak az oltás nagyobb védetségét élvezik sokan, és az újabb mutációk egyelőre nem a súlyosbodó megbetegedések irányába mutatnak. Ugyanakkor nem lehetünk biztosak abban, hogy ez így is marad, sőt, szinte minden hozzáértő kiemeli, hogy a jövőben nagy eséllyel várhatók hasonló, lehet, hogy sokkal súlyosabb járványok is. A krízishelyzet kezelését célzó kormányzati lépések a társadalmi intézményeket és a lakosságot érintő hatásai szintén elemzésre várnak.

2022 tavaszán tematikus felhívásunkban elsősorban az első hullámot követő időszakra vonatkozó, empirikusan megalapozott, saját kutatómunkára épülő, eredeti tanulmányok beküldésére kértük az érdeklődő kutatókat, hisz az újabb és újabb hullámok idején újabb és újabb problémákkal, dilemmákkal szembesülhetnek az emberek. Az eredeti célkitűzés ellenére végül a mostani tematikus blokkba is került az első hullámban gyűjtött adatokon alapuló írás is (Geambaşu et al., Kökény–Kenesei). A jelen szám tematikus blokkjába került cikkek is sokféle területet érintenek és változatos módszerek felhasználásával készültek.

Geambaşu Réka, Gergely Orsolya, Nagy Beáta és Somogyi Nikolett tanulmánya a koronavírus-járvány és a lezárások nők helyzetére gyakorolt hatását vizsgálja magyarországi és erdélyi, otthonról dolgozó és gyermeket nevelő középosztálybeli anyák körében 2020. májusában készített félig strukturált interjúkkal, és bemutatja, hogy az anyák többsége szinte minden mást alárendelve igyekezett támogatást nyújtani gyermekének. Elemzik, mely különféle társadalmi elvárásokhoz való igazodás játszhatott ebben szerepet, nem függetlenül a munka és a magánélet összeegyeztetésének a járványt megelőző időszakban is megélt nehézségeitől, lehetetlenségétől.

Kökény László és Kenesei Zsófia egy finom elemzést lehetővé tevő kvalitatív adatgyűjtés alapján az vizsgálta, hogy a Covid19-pandémia első hulláma milyen hatást gyakorolt a magyar társadalom veszélyérzetére a 2020. évi nyaralásuk tervezésével és megvalósításával kapcsolatosan, részletesen bemutatva az észlelt kockázatokat (ami tágabb kontextusban, az egészségmagatartást befolyásoló mechanizmusként kiemelten releváns), azok elkerülésének/csökkentésének mértékét, illetve ezzel összefüggésben az utazás helyszínének kiválasztását.

A bizonytalanság, kiszámíthatatlanság, a szabadidős, társas terek drámai beszűkülése minden bizonnyal életkori sajátosságai miatt a többi társadalmi csoporthoz képest fokozottan sújtja a fiatalokat. *Fekete Mariann* írásában 2021 tavaszán végzett online adatgyűjtés alapján mutatja be a szegedi egyetemisták életmódját, problémaészlelését, jövőbeli kilátásait. Az adatok alátámasztják a bizonytalanság és kilátástalanság kiemelt problematikáját és az info-kommunikációs eszközök használatának korlátozott képességét a személyes kapcsolattartás pótlására. Nagyon érdekes a megnövekedett szabadidő és az elégedettség között kimutatott összefüggés is.

Vit Eszter elemzése a Covid19-járvány érettségi eredményekre gyakorolt hatásait vizsgálja három kötelező érettségi tárgyból a 2018–2021 május-júniusi vizsgaidőszakok középszintű írásbeli pontszámaira és érdemjegyeire vonatkozóan, és az első ránézésre romlást nem mutató adatok mögé nézve kimutatja a szakgimnáziumi/technikumi képzés keretei között érettségizők hátrányát, ami valószínűsíthetően a feladatellátási helyek és képzéseik családi háttér szerinti szelektivitásából adódik, azaz egy újabb adalék arra nézve, hogy a hátrányosabb összetételű környezetben tanuló diákok teljesítményére nézve járt inkább káros hatásokkal a járvány.

A járvány személyes kapcsolatokat megbolygató hatását, a reziliens kapcsolatok iránti érdeklődést jól mutatja, hogy a tematikus blokkban olvasható 7 tanulmány közül 3 kifejezetten ezzel foglalkozik. *Boelens Dóra* és *Husztai Éva* tanulmánya Magyarországon élő, magasan képzett fiatal bevándorlók akkulturációs stratégiáit

mutatja be, két hullámban vizsgálva személyes kapcsolathálózati térkép segítségével a célcsoport 30 tagjának kapcsolathálózatait a járvány megjelenése előtt, illetve egy évvel később, és kimutatja a befogadó társadalomhoz tartozó, elsősorban gyengébb, de az integrációt segítő kapcsolatok arányának csökkenését. *Albert Fruzsina, Brys Zoltán, Czermann Márton és Gerdán Mercedesz* írása a magyar aktív korú internethasználó felnőtt lakosság legfontosabbnak tartott kapcsolatait mutatja be, és a járvány kitörése előtti és a 2021 végén történt adatfelvétel közti időszakban próbálja feltérképezni ezen kapcsolatok minőségének, a kapcsolattartás módjának és gyakoriságának a változásait. *Albert Fruzsina és Herke Boglárka* kitüntetetten egy kapcsolattípussal, a legfontosabbnak tartott személyek közé sorolt barátságokkal, azok pandémiás időszak alatti alakulásával foglalkoznak. A baráti kapcsolatok sérülékenységét is bemutatják, ami meghatározott csoportokat (pl. nők, fiatalok) fokozottabban jellemez.

Reméljük, hogy a tematikus blokk írásai elősegítik a pandémia következményeinek mélyebb megértését.

HIVATKOZÁSOK

- Bíró-Nagy A. – Szászi Á. (2021) *Lélekben a járványon túl. A magyar társadalom a koronavírus-járvány negyedik hullámában*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions.
- Bíró-Nagy A. – Szászi Á. – Antal B. (2022) *Poszt-Covid Magyarország*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung – Policy Solutions.
- Eurofound (2021) *Living, working and COVID-19 (Update April 2021) Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurofound (2022) *Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey: Living in a new era of uncertainty*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Kovács É. – Takács J. (2020) Látjuk-e, mi jön? A koronavírus-járvány hatása a magyar társadalomra és társadalomkutatásra. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 10(2), 95–211.
- Völker, B. (2023) Networks in lockdown: The consequences of COVID-19 for social relationships and feelings of loneliness. *Social Networks*, 72, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2022.08.001>.